

Voorwoord 11

De vraag naar het goede leven en de vrije markt 17

1. De aanschaf van een spijkerbroek 17
2. Vrijheid, de markt en het goede leven 18
3. Wat is 'het goede leven'? 20
4. Filosoferen over het goede leven en de vrije markt 21

hoofdstuk 1

De vrije markt en het goede leven in meervoud: vijf dimensies 25

1. De mens, de vraag naar het goede leven en de filosofie 25
2. De vrije markt als een bijzonder economisch systeem 30
 - 2.1 Economische standaardbeschrijvingen 31
 - 2.2 Hoe we de markt ervaren: een nadere verkenning 33
 - 2.3 'Vergeten' aspecten: moraal, cultuur en ideologie 36
3. Opvattingen over het goede leven: Martha Nussbaums capability approach 39
4. Vijf dimensies van het goede leven: relaties, instituties, lichaam, natuur en zin 44

DEEL I

HET GOEDE LEVEN: TOEN EN NU

Hoofdstuk 2

Plato en Aristoteles over het goede leven. Waarom 'edel handelen' in het oude Griekenland niet samen kon gaan met handel 53

1. Ons gebruik van contrastbronnen 53
2. Athene: de turbulente geboortegrond van de filosofische vraag naar het goede leven 54
3. Plato's Staat als reactie op de neergang van Athene 58
4. Aristoteles' antwoord: de Ethica Nichomachea en de vraag naar geluk en deugd 64
5. Een inhoudelijke verkenning van Aristoteles' deugdediek 68
6. Gelukkig leven als zooion politikon 71
7. Terugblik op de Atheense contrastbron: de vijf dimensies van het goede leven 74

Hoofdstuk 3

Het goede leven in het christendom: onderweg naar een betere wereld 77

1. De kracht van cultuur 77
2. Het christendom en de revolutionaire opkomst van de homo aequalis 78
3. De liefde als de hoogste deugd 82
4. De waardering voor arbeid 86
5. De middeleeuwse stad als kristallisatiepunt van nieuwe morele inzichten 87
6. De vijf dimensies van het goede leven in de christelijke traditie 89

Hoofdstuk 4

De moderniteit als project van bevrijding (i): het autonome individu 95

1. De Verlichting en het verlangen naar vrijheid 95
2. De Reformatie en de gewetensvrijheid 97
3. Locke en Kant over de autonomie van het individu 103
4. Existentialisme en de bevrijding van de burgercultuur 109
5. Het assertieve individu: autonomie als 'dat bepaal ik zelfwel' 114

Hoofdstuk 5 De moderniteit als project van bevrijding (2): de beheersing van de wereld 117

1. De rationalisering van het wereldbeeld - de Verlichting 118
 - 1.7 Ratio en empirie - een nieuwe kijk op de natuur 119
 - 1.2 Rationalisatie, neutralisatie en beheersing van de natuur 125
2. Techniek en de 'verbetering van de wereld' 127
3. De moderne organisatie van instituties: de rechtsstaat voor iedereen 131
4. Het assertieve individu: de tegenstrijdigheden van de moderniteit 135

Hoofdstuk 6

De moderniteit en de vrijemarkteconomie: het goede leven op een vulkanische breuklijn 137

1. De moderne economie: vruchtbaar maar vulkanisch land 137

2. Adam Smiths visioen: welvaart door arbeid en handel 139
3. Karl Marx' analyse van opkomst en ondergang van het kapitalisme 146
4. Drie vulkanische breuklijnen: dehumanisering, ecologische uitputting, financiële verstikking 150
5. Joan Tronto over het buitensluiten van moraal in de markteconomie 154
6. Transactionalistische risico's, de free riders en de noodzaak van inbedding van de markt 157

DEEL II

VIJF DIMENSIES VAN HET GOEDE LEVEN

Inleiding deel II 165

Hoofdstuk 7

Mens in enkelvoud, mens in meervoud: relaties 169

1. Her als spiegel van onze samenleving 170
2. Sociale schaduwzijden van het moderne bevrijdingsproject 173
3. Opkomst én teruggang van het atomistische mensbeeld in de filosofie: liberalisme en communitarisme 176
4. De verschillende gestalten van vriendschap bij Aristoteles 182
5. MacIntyre: goede samenwerking in praktijken 186
6. Hegel: de verzoening tussen individu en gemeenschap 190
7. Heren de herontdekking van relaties 196

Hoofdstuk 8

De Januskop van instituties 199

1. De Cirkel en de ambivalente wereld van instituties 200
2. Instituties in samenhang: gezin, rechtsstaat, markt en onderwijs 202
3. De meesters van het wantrouwen en hun kritiek op de instituties 205
4. De architectonische kritiek op de verhouding tussen instituties 209
5. De ontketening van de vrije markt 212
6. De cultuurruimte van instituties: Angelsaksisch versus Rijnlands 216
7. Een nieuwe lange mars door de instituties? 221

Hoofdstuk 9 Het belichaamde zelf en het goede leven 223

1. De herontdekking van het lichaam 224
2. Een kleine fenomenologie van behoeftes: natuur, cultuur en vrijheid 225
3. Een verkenning van lichamelijk geweld en identiteit in onze hedendaagse cultuur 230
4. De wending naar lichamelijke behoeftes in de moderne filosofie: Bentham 236
5. Consumptie als maskerade van de ziel: Sigmund Freud 240
6. Winst- en verliesrekening van de consumptiesamenleving: Hannah Arendt 243
7. Tussen vrijheid en verslaving: lichaamsethiek in klassieke, hedendaagse, joodse en oosterse filosofie 246
 - 7.1 Stoa: het belang van onthechting 247
 - 7.2 Het thymotische streven 249
 - 7.3 Ritmes in het bestaan: de Sabbath 250
 - 7.4 De hindoeïstische weg: het opklimmen van de ziel 252
8. Tot slot: geestelijke zorg voor het lichaam 254

Hoofdstuk 10

De kwetsbaarheid en overmacht van de natuur 255

1. Trump versus Avatar 256
2. Een korte geschiedenis van het groeiend ecologisch bewustzijn 259
3. De alternatieve natuurervaring van de Romantiek: Goethe en Blake 261
4. Waarom zorg voor de natuur tot het goede leven behoort - vijf soorten argumenten 265
5. Heidegger over wetenschap en techniek 269
6. Latours radicaal-empirische kritiek op de moderniteit 276
7. Gaia, markt en wetenschap 282
8. De natuur een stem geven op de markt? 286

Hoofdstuk 11

Op zoek naar een zinvol leven 291

1. De zin als een fundamentele dimensie van het leven 292
2. Verschillende ervaringen van zin 294
3. Zin en zijn in de filosofische traditie 296
4. Het verlies van een transcendente orde in de laat-moderne filosofie: Nietzsche en de 'dood van God' 300
5. De moderne tijd als kweekgrond van nieuwe zinperspectieven: de hemel op aarde... 304
6. De supernova van de zinervaring: Taylor 311
7. Een anti-Nietzscheaans nihilisme: Camus 316
8. Van postmoderniteit naar hypermoderniteit 319
9. Hypermoderniteit (1): de belevenis- en transformatie- economie 322
10. Hypermoderniteit (2): de meritocratische prestatiesamenleving 324
11. Hypermoderniteit (3): de technische vervolmaking van de mensheid 328
12. Martha Nussbaum en de kwetsbaarheid van het goede leven 331
13. De ervaring van zin in relaties, instituties, natuur en lichaam 334

Slot

Voorbij de moderniteit 339

BIJLAGE LEESTEKSTEN

bij hoofdstuk 2

'Plato en Aristoteles over het goede leven'

Aristoteles, *Etica Nicomachea* 357

bij hoofdstuk 4

'De moderniteit als project van bevrijding: het autonome individu'

John Locke, *Tweede verhandeling over het staatsbestuur* 366

Soren Kierkegaard, *Vrees en beven* 373

bij hoofdstuk 6

'De moderniteit en de vrijemarkteconomie: het goede leven op een vulkanische breuklijn'

Adam Smith, *Een onderzoek naar de aard en oorzaken van de rijkdom van naties* 378

Karl Marx, *Kritiek op de politieke economie* 385

Karl Marx & Friedrich Engels, *Het communistisch manifest* 387

Joan Tronto, *Caring Democracy. Markets, Equality, and Justice* 395

bij hoofdstuk 7

'Mens in enkelvoud, mens in meervoud: relaties'

Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Hoofdpijnen van de rechtsfilosofie* 402

Alasdair MacIntyre, *Na de deugd. Een moraalfilosofisch onderzoek* 407

bij hoofdstuk 8

'De Januskop van instituties'

Michel Foucault, *Discipline, toezicht en straf:*

De geboorte van de gevangenis 414

bij hoofdstuk 9

'Het belichaamde zelf en het goede leven'

Immanuel Kant, *Fundering voor de metafysica van de zeden* 418

Jeremy Bentham, *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation* 422

Hannah Arendt, *De menselijke conditie* 428

bij hoofdstuk 11

'Op zoek naar een zinvol leven'

Martha Nussbaum, *De breekbaarheid van het goede* 434

Register 441

Dankwoord 449

Over de auteurs 451